

ODLOMKI.

(Iz romana »Jernej Knafelj in njegovi«.)

Ivan Pregelj.

Bila so črna leta. Bila je lakota. Bila je vojska. Bil je Turek. Bila je kuga. Bila je jeza »stare pravde«, bilo je geslo »ubogega Konrada«. Bila so znamenja. Znamenje na nebu je bil zmaj, ki se je izkotal ob palici svetega Jakoba in je krono imel z desetimi zvezdami in še z enajsto, ki je bila po Janezu razodefi enajsti rog. Znamenje na zemlji je bilo tele z oslovsko glavo in človeškimi prsi, izpolnjenje Danielovih maozim, prilika gnusobe, blodnje in malikovstva s krono v tri gube. Še drugo znamenje na zemlji so bile bolezni: bolezen strašne sle, v ljudeh hotljivosti oslov in pastuhov; umazana bolezen, hotljivosti sestra, ki je imela imen od vzhoda v zatón: napoljska, galijska, hispanijska in še veselih nazivov iz obešenjaške šale in robotosti: ženski post, pereča ljubezen, vneta nedolžnost in hudičev kres in so jo lečili s sublimatnim vinom in žafranom, pomešanim v lajnasto mast kuhanih zemeljskih glist. Bolezen nezmernih v pijači je bila podgròm, bolezen nezmernih v misli je bila melanholija. Vsi so bili bolni, beani v beanijah, bakalavreji in magistri, textuales in locales. Iz Ezopa so bili srditi in učeni in v okusu basniške besede je tedaj doumel »brat Luder«, witterberški »labod«, pesem o »jagnjetu«, ki je »zmaja« premagalo in vzelo vso krivino sveta nase in odrešilo od žlahte do žlahte. Lepo je pel labod, a znamenja nad znamenja ni dal in zato je bilo mnogim, kakor je pisano, da se lačnemu sanja in je in se zbudi in je prazna duša njegova in se žejnemu sanja, da pije, in se zbudi in je žalostno njegovo srce...

* * *

Jernej Knafelj, predikant na Brdu, se je bil povzpel v zvonove farne cerkve v Kranju. Lepota razgleda v vedri jesenski popoldan je za nekaj trenutkov zbrisala topo in skoro blodno bridkost njegovih oči. Predikant je šel s sunkovitimi gibljaji svoje glave za zemljo na zatónu, jugu, vzhodu in severu, vse od škofljih v Loki in kaplana Wurtznerja pa do Šmarne gore in Grmade, čez Smlednik mimo nečednega pastirja Jurija Otave do Cerkljan, kjer je bil katoliški Hauman izpodrinil evangeljskega Krištofa Schwaba. Ravan je že tonula v motnem čadu sence in večera, v zlati luči je gorela le še jesenska zemlja vzdolž pod gorami, zemlja senarjev, drvarjev, kostanjarjev, mlakarjev in žabarjev, Podgorcev in Zaborščanov, ki so zavidali Dolince: sveta Katarina v lesu, sveta Sobota v lesu, Beli log pod cvetjem, Vevodni boršt.

Predikantu je zažuborela beseda iz ust in je bila polu kletev, polu pomilovanje:

»Nesrečna zemlja, ki te norijo farčiči in novi menihi, poluverci mali-kovski, seme hudičevo, ki sužnji in stražo streže Antikristu! Tvoj red je blizu, tvojim zapeljavcem sodec rojen in vzbujen. Smejem se. Smejem se ti, Krištof Treiber, neukretni blodež, lakomni stražar in orožnik nor-skega Tomaža Ljubljancana, ki je erbič zblode, zlobote in zločesti krgave, krivine in oholnosti. Smejem se ti, objestni ti telec, hlapčič zlo-dejev, ki si prišel za prascem Mercino in oslom Lathomusom, zadnji papežnik na pridižnici v Kranju, ki ni hotel roditi za moj glas, za duh gospodnji, ki mi je bil kakor vidcem in bogovcem...«

Žalostna pesem iz nižin je segla v predikantove besede in je posluhnil v globel.

»Tam pri teh vodah Babilon
smo žalostno sedeli...«

Predikant je trudno povetil svoj pogled nad mesto pod seboj, ki se je bilo vzveličilo v tri ulice od špitalskih vrat do stolpa nad Dolom, ki je leto za letom bruhal črne jate vran na mestno ozidje. Stisnjeno v to ozidje je živelo mesto iz polja in pristav, iz petaka, ki ga je plačeval tovarnik v Lahe, iz cehov, ki so živeli svojo topo vsakdanjost iz dedov v dede, iz vina, ki so ga imeli več ko vode, iz besniških drvá, iz sejmov svetega Marka in pondeljkov, ki so poznali tržiško usnje korduvan, šenčurške odeje, nakelske volnene jopice, loško platno, jeseniško železo, lonce iz Kovorja, krzno in kože od Kokre, smolo iz lesov na Jelovci, poljanske konjske prekupce, ajdo in med, lan in vitre in jazbečje sadlo, terijak, oglejski žafran, muransko steklo, adiantum aureum in nemški letak o davno pozabljenih turških vpadih, ki niso bili nič manj grozni od novih.

Predikant je motril strehe pod seboj, kakor so se vezale v treh pramenih, in je mrmral z ljubeznijo in studom, kakor je bila ali hiša evangelijskega moža ali dom papežnikov:

»Vzdajam vam dober večer, vi moji bojci in orožniki. Vam pa vzdajam hudiča in lajno, ki ne rodite za besedo čiste resnice. Boštjan Glaser moj, Štefan Bogat Treiberjev, Martin Kunstl moj, Jurij Nastran Treiberjev, Janez Jamnik moj, Klemen Raša Treiberjev, Boštjan Schlagen moj, Krištof Mernhardt moj, vdova Kristančeva moja, Omersa, Ahačič, Olben, Porent, Škrlj Treiberjevi, seme Antikristovo...«

Z ljubeznijo se je pomudil nad streho hiše svojega prvega tasta, gorečnika božjega in mučenika za čisto besedo, sodnika Janeza Junauerja. Spomin na davno pokojno pridružno mu je omečil besedo:

»Agnes, du mein viellieb weylant Gemahell!«

Ko pa je zadel ob hišo Hermanove Katarine, ki mu je bila druga žena in prigrustna v prešušnosti, je zadrželo v njegovih trdih ustnicah in je mrmral:

»Faex Satanae, janua publica in nuptiis tuis caninis maledicta!«

Iz globeli je vstala nova pesem in je govorila verno, odločno in sovražno:

»Ne daj, Oče, naš ljubi Bog,
da bi od nas se vzel tvoj uk.
Zateri Turka, papeža,
kir zašpotujo Jezusa...«

Pesem je kakor prebudila predikanta. Z neskončnim hrepenenjem se je ozrl v smeri proti sorškemu polju in cesti v Ljubljano. Dva jezdeca sta jahala tam kakor da brodiša sredi med zarjo in nočjo, ki je vstajala od vzhoda.

»Moj sin, moj Gedeon, jašeš, jašeš,« je mrmral oče in razširil roke daljnemu v pozdrav...

* * *

»Gott Vater, Sohn und heil'ger Geist,
Ein wahrer Gott du bist und heißt.
Gib Hilf und Trost in aller Not,
Hilf uns zum Leben aus dem Tod...«

Desem srenje je ugasnila, tedaj je spregovoril predikant:

»Bog nas je v toge dal, med kamenje in tolčo nameril nam pot. Verjeli smo kakor v nebeško tovarištvo, v besedo čisto, v vojnico in varišico od žlahte do žlahte, da se ne bo razšla, da bo razsvečevala vesvoljni svet. Pa so kregulju peklenskemu podrastle kreljuti, pažlji hudičevi podrastli za rop, sovražim pribivale sile, da nas pojajo v vršo in mrežo kakor ribo polzečo, da nas vežejo s potami in lanci, s pretežno besedo, prinaredni, da umorijo život in porobijo dušo...«

»Ljubil sem pismo kakor mati hlapčiča prvenčiča v plenah, pa mi ni bilo pridno. Bral sem pokončanje ženi na zveri s sedmimi glavami, veliki lotrici in obnožnji vseh kraljev sveta od žlahte do žlahte. Bral sem konec babelski hčeri, ki je slaborečila gospodnje ime, zlobila se, želovala po silovanju, polna hinjenja in hudobe, smradna v požrešnosti goltunje, mati razločencev, poluvercev, požrehov in požrtnikov v lajnu in govnu. Ljubil sem pismo, pa mi ni bilo pridno. Babelska žena je živa in močerol peklenski zija iz mlamola temnic...«

»Pokljukal sem z molitvijo na vrata gospodnja: Zakaj si moč in silo dal zlodeju? Zakaj bojcem in blodačem in blodežem rast? Pasjak gadji si otroval name, velikega farja robljenike umnožil, da podščukujejo in drastijo na verne moje in mene, ki sem truden rabotne reči. Nenavidljivcem si dal pribivati, nekazanim, da bi prenorili in obnoreli še eno

srce, ki ni bilo zatepeno in okorno v zadnjem orožniku resnice. Kje je Tvoja milost in prijazen? Ali nisi po bogovcu in vidcu obljubil, da boš sodec na mavri božji, maščavec po čislu in vagi za vse, kar si dal na počak, in da bo jeza Tvojih ust razpihala zoprnike kakor pirjevico in smotlako?« —

»Nisem hodil zblažjenih poti, nisem rodil za basni in marnje zmanega sveta, bil sem glasen vabec k Tvoji besedi, trezav vina pijanega in imenja in blaga, sovraž lakomiji, hofarti in hotljivosti, nisem praznoval niti bil praznovit, vpil veselja mi je bil prigrusten. Pa kaj imam? Lupine, zrno pak sem utrpel. Lasje so opolznili z moje glave, podsiveli so. Starost si mi dal, ustudil mojo kri in ogenj srca in le žejne duše nisi usopil. Znamenja, Gospod, znamenja nisi dal...«

Iz strašne žalosti je vzrastlo čudno v propovednika in je živo videl, da sovraži, da kolne. Kakor so stali pred njim, jih je cenil drzko in trdo: Schlagna za skopost, Glaserja za nezmernost pijače, Heinricherja za očito prešuštvo, Zemljaka za glupo hofartnost, Kunstlja za »okornost« trme in Benka za jezo hudičevo. In kakor da jih mora žaliti, je vzkliknil:

»Ali naj daje, kdor nima, in vzdaje mir, kdor ni potolažen? Za moj glas ne rodi Bog. Rodi za glas onih, ki svetce molijo, in kakor jih častijo. Rodi za glas šolarjev za čest svete Katarine in Gregorja, kovačev za čest Loja, vojščakov za čest Jurija, lotric za čest lotrice Afre.«

Že ni več propovedoval, že se mu je beseda trgala kakor v porog in smeh. Roke pa je bil vzdignil kakor za blagoslov.

»Vzdajem vam nauk, kakor je za boleš trebuha: pomagal bo sveti Erazem. Vzdajem za boleš otročnic: pomagala bo sveta Marjeta. Vzdajem za francosko rano: pomagal bo sveti Ciriacus pa tudi Britius. Vzdajem k zadnjemu za boleš duše: pomagal bo novi menih Miklavž Koprivec. In če novi menih ne bo, bo lajnasti komisarius Tomaž, deveti ljubljanski...«

Iz srenje je motno zaječalo. Baron Nikolaj Brdski, predikantov patron, pa je zaklical na glas:

»Gott bis mir gnedig! Here! Ihme sein Wort ist grob!«

IDIJOT MARKO IN ONI...

Andrè Čebokli.

»Marko. Mlad si. Lep si.«

»Jok — —! Dvajset let — —!« je skoro otroško zvonko odmele.

»Marko. Črne oči imaš.«

»Tudi Ilja jih ima —« Čudno so mu vziskrile oči in ves srečen se je zavrtel...